Provinsje Fryslân

Jaarbericht Fryske Guozzenoanpak

Seizoen 2023/2024

Maart 2025

Fryske Guozzenoanpak

Met dit jaarbericht informeert de provincie Fryslân bestuurders, statenleden en belanghebbenden over de resultaten van de Fryske Guozzenoanpak. Deze aanpak is gericht op het verminderen van vraatschade door ganzen, binnen de wettelijke kaders. Het jaarbericht laat zien wat er afgelopen seizoen (1 november 2023 t/m 31 oktober 2024) is gedaan en bereikt.

De aanpak richtte zich voornamelijk op de trek-ganzen. Het gras- en waterrijke Fryslân is voor hen – maar ook voor de standganzen – een prominent overwinteringsgebied. Door de beschermde status zijn veel ganzensoorten in de laatste decennia toegenomen. De laatste tien jaar stabiliseert het aantal trekganzen, waarbij het laatste seizoen een stijging te zien was. De standganzen – voornamelijk de grauwe gans – nemen jaarlijks nog in aantallen toe. Met aanzienlijke vraatschade aan de Friese graslanden tot gevolg. Vooral aan de eerste, eiwitrijke grassnede is de schade omvangrijk. Met de Fryske Guozzenoanpak wil de provincie Fryslân de schade die ganzen veroorzaken – binnen de wettelijke kaders – aanpakken.

Op 20 maart 2024 stelden Provinciale Staten nieuw ganzenbeleid vast. Provinciale Staten ambiëren de totale jaarlijkse ganzenschade (kg/ds) terug te dringen t.o.v. de gemiddelde schade over de seizoenen 2017 t/m 2023. Met als streven dat de schade door trekganzen (voorjaarsschade) niet verder stijgt dan de gemiddelde schade in genoemde seizoenen. De stijgende trend van schade door standganzen moet worden omgebogen in een stabilisatie en binnen vijf jaar in een daling. Dit jaarbericht is dus het laatste jaarbericht dat onder het oude beleid valt.

Invoering nieuw beleid
Afgelopen jaar is gewerkt aan de implementatie van het nieuwe ganzenbeleid. Zo zijn hiervoor de Omgevingsverordening, de Beleidsregel Natuur en de Legesverordening aangepast. Daarbij is bijvoorbeeld het eigen risico voor grondgebruikers verlaagd van 20% naar 5%. Ook zijn de verjaagtijden voor ondersteunend afschot verlengd tot een uur na zonsondergang en is er een statiegeldsysteem ingevoerd voor de leges bij ganzenschade. Verder is er begonnen met het aanpassen van de begrenzing van de ganzenfoerageergebieden om deze robuuster te maken. Tevens is de mogelijkheid onderzocht om de consumptie van ganzenvlees te vergroten en is er een uitvraag opgesteld voor een pilot ganzenverjaging in het voorjaar.

Soorten

Trekganzen overwinteren in Fryslân en broeden in noordelijke streken, waaronder Scandinavië en Noord-west-Rusland. De in Fryslân meest voorkomende soorten zijn de brandgans (ca. 60% van het aantal trekganzen), de kolgans en de grauwe gans. De laatste soort is inmid-dels ook de meest voorkomende standgans; een gans die hier het jaar rond verblijft én broedt.

Voorjaar

Vanwege de hoge opbrengst en voedingswaarde is de eerste snede in het voorjaar voor boeren zeer belangrijk. De vraatschade daaraan is groot. Afgelopen seizoen bedroeg de schade aan de eerste snede ruim 48 miljoen kilogram droge stof. Deze wordt vooral veroorzaakt door de brandgans, die pas half mei naar de broedgebieden vertrekt.

Monitoren

In Fryslân monitoren we jaarrond de ganzenaantallen en wordt schade aan grasland getaxeerd. Daarmee weten we welke ganzen hier zijn, waar ze zijn en in welke aantallen. Ook is er zicht op de toegebrachte schade en het effect van preventieve maatregelen zoals verjaging, ondersteunend afschot en het behandelen van eieren.

Pilot Waddeneilanden
In 2024 startte een pilot voor het beheer van standganzen (grauwe gans) in de Natura2000-gebieden op Ameland en Terschelling. Standganzen zijn hier veroorzakers van schade aan landbouw (grasland) en mogelijk ook aan natuur. Omdat dit nog niet is gekwantificeerd, is bestrijding nog geen onderdeel van het reguliere beheer in deze N2000 gebieden. In de pilot wordt onderzoek gedaan naar het effect van beheer van de standganzen door middel van afschot van koppelvormers en legselbehandeling. Om daarmee de informatie te verzamelen die ertoe kan leiden dat deze aanpak als regulier beheer kan worden opgenomen in de N2000 beheerplannen van deze eilanden.

Aantallen en trends

De drie ganzensoorten die in Fryslân het meest voorkomen: de brandgans, de grauwe gans en de kolgans.

Fryslân telt vooral veel trekganzen en in toenemende mate ook standganzen. Dat blijkt opnieuw uit de tellingen van het afgelopen seizoen.

Trekganzen
Met de trekganzen worden hier de brandgans, grauwe gans en kolgans bedoeld. We behandelen kort de trends van deze soorten, inclusief een grafiek van de maandelijkse aantallen. Deze maandelijkse aantallen fluctueren. Daarom geven we ook seizoensgemiddelden weer. Deze geven een beter beeld van de ontwikkelingen in aantallen ganzen tussen verschillende jaren.

Brandganzen arriveerden in de winter van 2023/2024 later dan gemiddeld. Waar de piek tot 2020 in december en januari lag, spreidde die zich afgelopen seizoen uit van november tot in maart. Met maximumaantallen variërend van een kleine 240.000 in november, ruim 300.000 in januari en nog zo'n 160.000 in april.

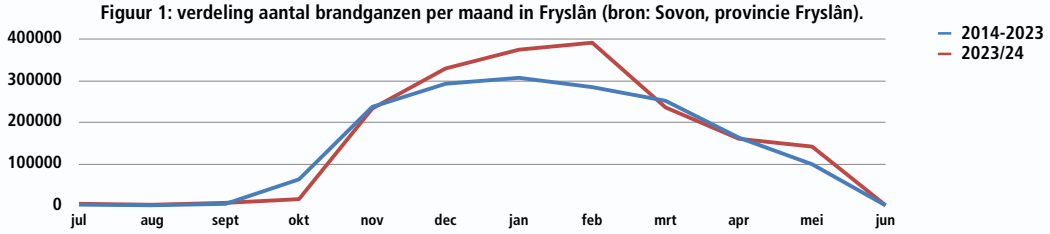
Uit de cijfers blijkt dat het aantal getelde brandganzen afgelopen seizoen in de periode van december tot maart hoger lag dan het maandgemiddelde van voorgaande seizoenen (figuur 1).

Het aantal **grauwe ganzen** neemt in 2023/2024 zowel in de winter als in de zomer toe vergeleken met het gemiddelde in de afgelopen tien jaar. In de winter ligt de piek van oktober tot in februari, waarbij de aantallen variëren van zo'n 47.000 in oktober en februari tot ruim 77.000 in november.

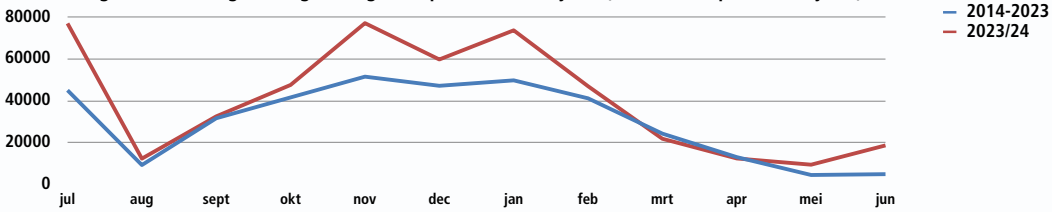
De **kolganzen** verbleven afgelopen seizoen van oktober tot en met half maart in Fryslân. Met een piek van ruim 210.000 ganzen in november en een duidelijke terugval in december. Daarna volgde opnieuw een geleidelijke stijging tot in februari. Vanaf februari vertrokken de kolganzen in groten getale om in de zomermaanden zo goed als afwezig te zijn. In totaal bleef het aantal kolganzen in 2023/2024 ten opzichte van het seizoen 2022/2023 redelijk stabiel.

De ontwikkeling van het aantal trekganzen houden we bij in de vorm van seizoensgemiddelden. Dit is een maat voor de aanwezigheid van soorten buiten het broedseizoen. Het seizoensgemiddelde berekenen we aan de hand van het totaal aantal getelde ganzen, per soort, vanaf september tot en met mei. Na mei zijn de trekganzen alweer vertrokken

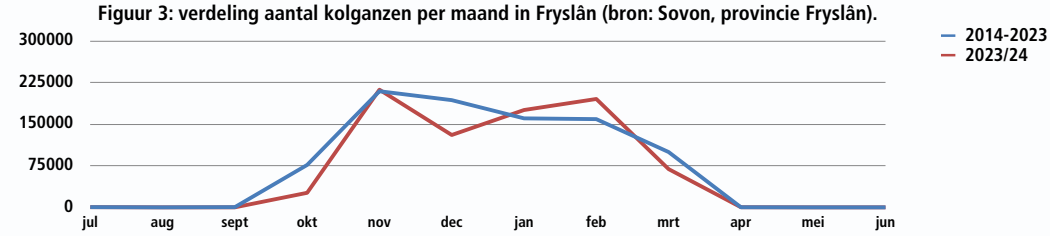
Figuur 1: verdeling aantal brandganzen per maand in Fryslân (bron: Sovon, provincie Fryslân).

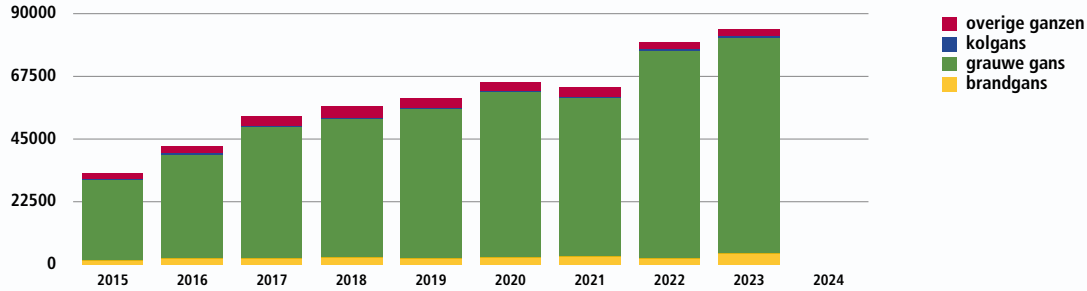
Figuur 2: verdeling aantal grauwe ganzen per maand in Fryslân (bron: Sovon, provincie Fryslân).

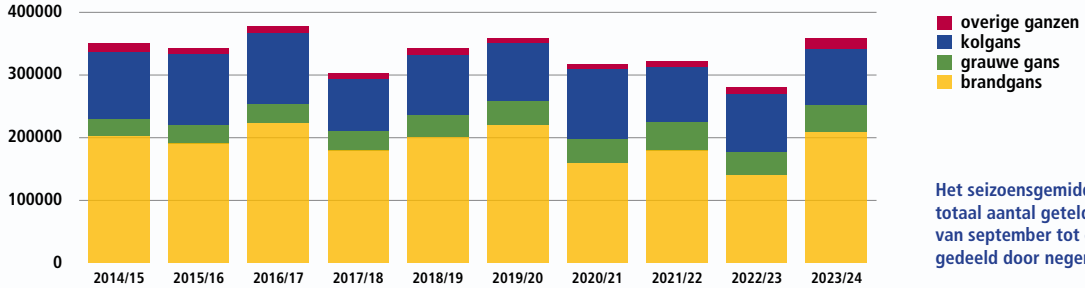
Figuur 3: verdeling aantal kolganzen per maand in Fryslân (bron: Sovon, provincie Fryslân).

Figuur 4: julitelling standganzen (2024 nog onbekend).

Figuur 5: seizoensgemiddelde trekganzen.

Het seizoensgemiddelde is het totaal aantal getelde trekganzen van september tot en met mei, gedeeld door negen maanden.

naar de broedgebieden. De uitkomsten wordt gedeeld door negen (aantal maanden). Het seizoensgemiddelde geeft een betrouwbaarder beeld dan de seizoensmaxima, waarbij toeval een grotere rol speelt. Dat de brandgans en grauwe gans afgelopen seizoen hogere pieken laten zien in de wintermaanden, zien we ook terug in de seizoensgemiddelden. Deze liggen voor brandgans en grauwe gans hoger dan een seizoen eerder.

Van september 2023 t/m mei 2024 waren er gemiddeld zo'n 210.000 brandganzen in Fryslan aanwezig (figuur 5). Dit zijn er een kleine 70.000 meer dan in 2022-2023. Het gemiddeld aantal grauwe ganzen steeg (ca. 6000), terwijl het aantal kolganzen afnam (ca. -4000).

In de categorie overig steeg het gemiddeld aantal rotganzen met zo'n 6000 exemplaren tot een kleine 15.000. Het gemiddeld aantal kleine rietganzen daalde tot slechts 645. Afgelopen seizoen is het totaal aantal trekganzen toegenomen ten opzichte van vorig seizoen, maar als we over de volledige tien jaar kijken zien we een stabiele trend.

Standganzen

's Zomers zijn er in Fryslân veel minder ganzen dan in de winter, maar het aantal neemt wel toe. In juli 2023 telden we ruim 84.000 standganzen. Dat waren er ruim 50.000 meer dan in 2015 en 9000 meer dan in 2022. De cijfers van het afgelopen zomerseizoen zijn nog niet bekend.

Deze standganzen blijven jaarrond en overwinteren dus ook in Fryslân. Ze tellen daarom ook mee bij de aantallen (trek)ganzen die in de wintermaanden worden geteld. We hebben het dan vooral over de grauwe gans die in 2023 goed was voor maar liefst 91% van de standpopulatie.

Kolganzen

Schadebestrijding

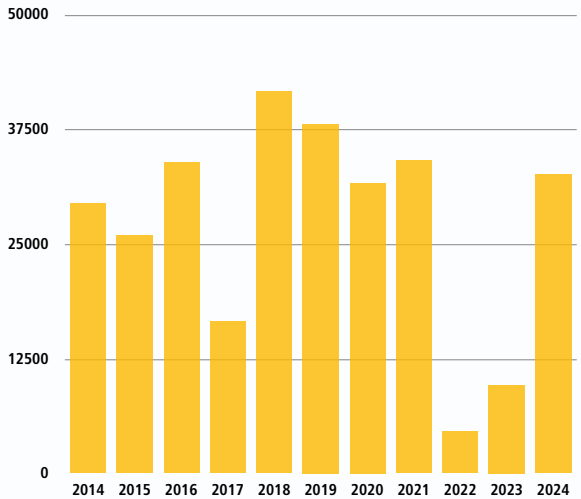
De schadebestrijding richt zich vooral op trekganzen en dan vooral op de brandgans, de grauwe gans en de kolgans. De schadebestrijding bestaat uit verjagen met ondersteunend afschot. Afschot is bij trekganzen dus niet bedoeld als populatiebeheer. Standganzen – en dan vooral grauwe ganzen – worden bestreden door afschot van koppelvormende ganzen en het behandelen van nesten en eieren. Buiten het broedseizoen mogen grauwe ganzen in de zomermaanden ook geschoten worden als vorm van populatiebeheer.

Intensieve verjaging
Provincie Fryslân zet in het kader van schadebeperking in op intensieve verjaging van trekganzen- naar foerageergebieden. Om een tegemoetkoming voor geleden schade te ontvangen, moeten grondgebruikers ganzen minstens twee keer per week verjagen met ondersteunend afschot. Afschot is geen doel op zich, maar het doden van enkele ganzen bij verjaging leidt ertoe dat ganzen minder snel zullen terugkeren naar de schadepercelen. Ondersteunend afschot maakt verjaging dus effectiever.

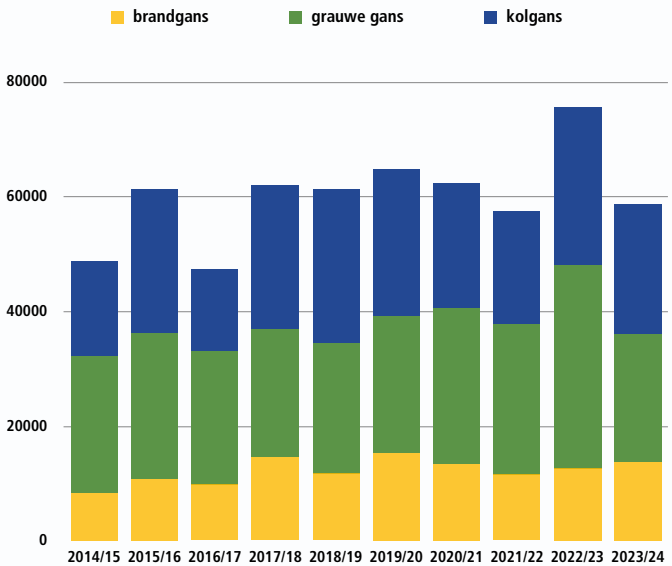
Geschoten
Het aantal geschoten ganzen in 2023/2024 was ruim 58.000. Dat waren er zo'n 17.000 minder dan het piekjaar van het seizoen ervoor. Daarbij daalde het aantal geschoten grauwe ganzen en ook kolganzen. Het aantal geschoten brandganzen steeg ten opzichte van vorig seizoen.

Populatiebeperking standganzen
Ganzen broeden hoofdzakelijk in natuurgebieden. Terreinbeherende organisaties passen daarbij populatiebeheer toe. Naast afschot van koppelvormende ganzen worden nesten en eieren van de grauwe gans behandeld. Ze worden daarbij geprikt, met olie ingesmeerd of vernietigd. Het aantal behandelde eieren varieerde voorgaande jaren van zo'n 26.000 (2015) tot een kleine 42.000 (2018). Na 2022 en 2023, waarin er minder eieren werden behandeld, lag dat aantal afgelopen seizoen met een kleine 33.000 exemplaren weer op het niveau van de jaren daarvoor.

De provincie Fryslân wil de schade die ganzen veroorzaken verminderen, maar wel binnen de wettelijke kaders, die ons ook verplichten te zorgen dat de ganzenpopulaties in een gunstige staat van instandhouding blijven. De maatregelen die wij hiervoor hebben genomen zijn het aanwijzen van ganzenfoerageergebieden, het waarborgen van rust op nachtelijke slaapplaatsen en het begrenzen van ondersteunend afschot bij verjaging.

Figuur 6: aantallen behandelde eieren onder de ontheffingen voor broedende ganzen in natuurgebieden (bron: Sovon, provincie Fryslân)

Figuur 7: aantallen geschoten kolganzen, brandganzen en grauwe ganzen (nov. t/m okt.) (bron: Sovon, provincie Fryslân)

Taxatie en tegemoetkomingen

Binnen de foerageergebieden wordt de geleden vraatschade volledig tegemoetgekomen. Daarbuiten voor 80%[1]. Voor deelname aan soortspecifieke foerageergebieden krijgen grondgebruikers bovendien een extra subsidie. BIJ12 Faunazaken verzorgt de schadetaxaties en verleent de tegemoetkomingen. Na melding worden percelen binnen de foerageergebieden automatisch getaxeerd. Daarbuiten alleen als de grondgebruiker schade heeft en een taxatie aanvraagt. Bij de trekganzen vindt de taxatie plaats aan de eerste grassnede. Bij standganzen aan de daarna geoogste sneden.

Taxaties

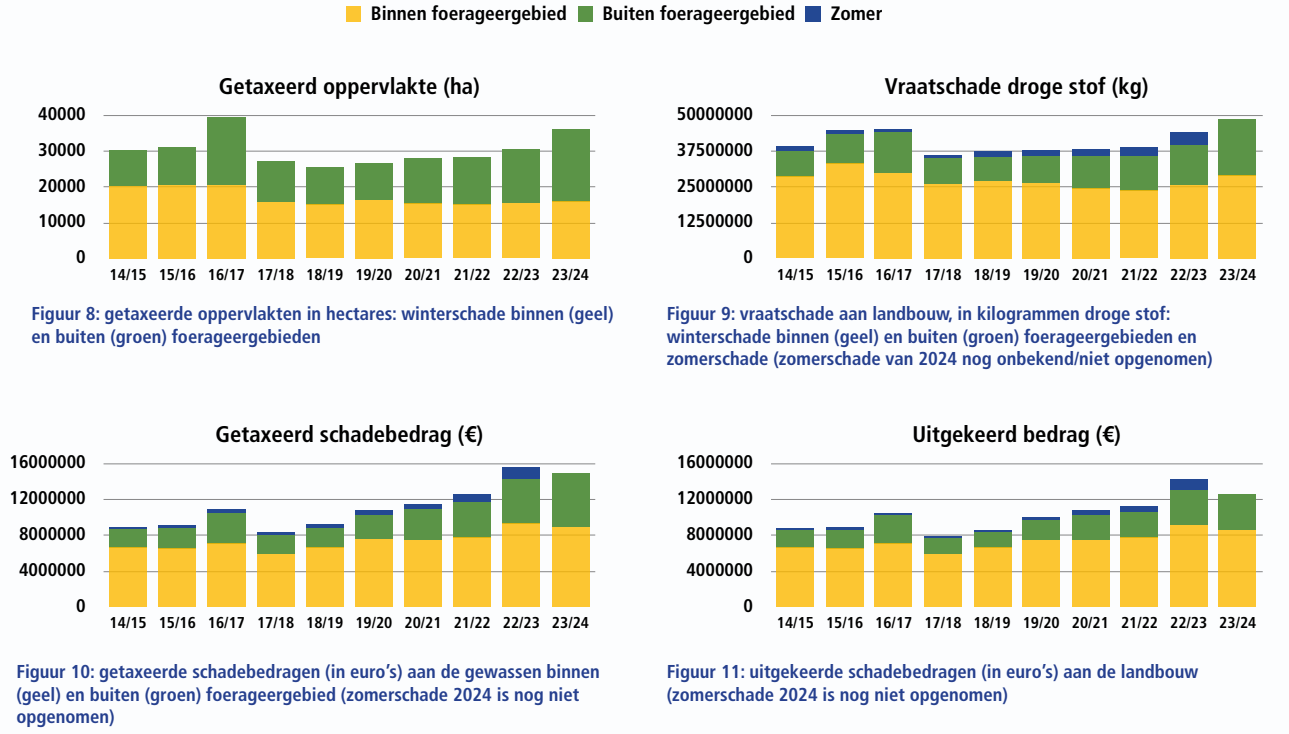
De totale oppervlakte getaxeerde schade binnen de foerageergebieden blijft sinds 2017/2018 constant. Daarbuiten neemt het toe van ruim 11.000 hectare in 2017-2018, via ruim 15.000 hectare in 2022-2023, tot ruim 20.000 hectare het afgelopen seizoen. Dit als gevolg van de toename van het aantal aanvragen voor tegemoetkoming.

In gewicht was de getaxeerde vraatschade aan de eerste snede in 2024 ruim 48 miljoen kilogram droge stof. Dat is meer dan het afgelopen seizoen (39 mln. kg/ds) en de vijf seizoenen daarvoor (gemiddeld zo'n 37,5 mln. kg/ds). Van deze getaxeerde schade lag 60% binnen de foerageergebieden: 9% minder dan voorafgaand seizoen. Opvallend is dat ook de zomerschade sinds 2017/2018 stijgt van 1,1 miljoen kilogram droge stof naar 4,5 miljoen kilogram droge stof in 2022/2023. Het beleid om de schade buiten de foerageergebieden te beperken, is in verhouding tot de totale geleden vraatschade nog steeds effectief.

Tegemoetkomingen

Terwijl het totaal getaxeerde schadebedrag het afgelopen seizoen steeg ten opzichte van het voorgaande jaar, daalde de uitgekeerde tegemoetkoming. Dit dankzij de daling van de grasprijs van € 0,34 per kg/ds naar € 0,29 per kg/ds.

Het getaxeerde bedrag lag op ongeveer € 15,0 miljoen, het uitbetaalde bedrag lag op zo'n €13,5 miljoen. Daarmee steeg het getaxeerde bedrag met € 0,8 miljoen en steeg het uitbetaalde bedrag met € 0,4 miljoen ten opzichte van het vorig seizoen. Hierbij aangetekend dat de zomerschade in beide seizoenen niet is meegenomen. Omdat het seizoen 2023/2024 pas net voorbij is zal het uiteindelijk bedrag nog iets veranderen. Nog niet alle bedragen zijn ten tijde van schrijven uitbetaald.

Figuur 8: getaxeerde oppervlakten in hectares: winterschade binnen (geel) en buiten (groen) foerageergebieden

Figuur 9: vraatschade aan landbouw, in kilogrammen droge stof: winterschade binnen (geel) en buiten (groen) foerageergebieden en zomerschade (zomerschade van 2024 nog onbekend/niet opgenomen)

Figuur 10: getaxeerde schadebedragen (in euro's) aan de gewassen binnen (geel) en buiten (groen) foerageergebied (zomerschade 2024 is nog niet opgenomen)

Figuur 11: uitgekeerde schadebedragen (in euro's) aan de landbouw (zomerschade 2024 is nog niet opgenomen)

1 Een tegemoetkomingspercentage van 80% eigen risico gold tot het seizoen 2023/2024. Met ingang van seizoen 2024/2025 is de tegemoetkoming 95%.

Conclusies

Het totaal aantal trekganzen (alle soorten samen) is afgelopen winter toegenomen ten opzichte van vorig seizoen. Bekeken over de volledige periode vanaf 2014 is de trend bij de trekganzen stabiel.

De getaxeerde schade in kilogram droge stof nam buiten foerageergebieden met 40% toe ten opzichte van vorig seizoen. Dit komt vooral door een stijging in het aantal aanvragen. Dit steeg ten opzichte van vorig seizoen met 31%. Binnen de foerageergebieden nam de schade in kilogram droge stof met 13% toe.

Het is dus niet gelukt om de vraatschade in kilogram droge stof te verminderen, zoals in de beleidsdoelen is geformuleerd.

Doordat de schade in kilogram droge stof stijgt, stijgt ook het getaxeerde schadebedrag. Ten opzichte van vorig seizoen is het uitbetaalde bedrag echter gedaald. Dit komt door de daling van de grasprijs per kilogram droge stof.

Het aantal trekkende kolganzen veranderde in deze periode niet significant, met enkele uitschieters naar boven in 2015-2016 en 2020-2021 en naar beneden in 2017-2018 en 2021-2022.

Ook het aantal brandganzen is die periode niet significant veranderd, wel is het aantal brandganzen dit seizoen hoger dan het vorige seizoen.

Het aantal standganzen blijft toenemen. Vooral de grauwe gans is in de zomer in Fryslân aanwezig. Zij vormen 91% van de totale populatie standganzen (figuur 4).

Het totale afschot van ganzen nam het afgelopen seizoen met 22% af ten opzichte van vorig seizoen. Dat lijkt een grote verandering, maar ligt met 58.000 stuks in dezelfde lijn als eerdere seizoenen (figuur 7). Hierbij wordt opgemerkt dat afschot bij trekganzen ondersteunend is aan verjaging, terwijl dit bij standganzen wordt ingezet als populatiebeheer.

Het aantal behandelde eieren verdrievoudigde met ongeveer 33.000 ten opzichte van het vorige seizoen. Daarmee ligt dit aantal, na twee jaar van weinig behandeling van eieren, weer in de lijn van het gemiddelde van de jaren 2014 t/m 2021 (figuur 6).

Colofon

Jaarbericht Fryske Guozzenoanpak 2023/2024

Uitgave van Provincie Fryslân, Opgave landbouw en natuur

Maart 2025

Tekst: **Terwisscha & Wagenaar I Schrijfburo**

Vormgeving: **Terwisscha & Wagenaar I Vormburo**

Met dank aan Faunabeheereenheid Fryslân, Wildbeheereenheden/vrijwilligers, BIJ12 Faunazaken en SOVON/vrijwilligers